

lokacija je predstavljena z umestitvijo na pregledni zemljevid, s seznamom literature in neobjavljene arhivske dokumentacije. Sledi kratek topografski opis in razlaga virov. Opisani so gradbeni ostanki in predstavljena stratigrafija, kjer je bilo to mogoče. Na koncu so kratko komentirane drobne najdbe. Opise spremljajo podrobni načrti in fotografije. Iz kataloga izstopata dve večji, moderno izkopani lokaciji, z bistveno bolj izčrpno dokumentacijo (avtorja *Heinrich Zabeckly* in *Stefan Groh*).

Izvrstni topografski del je bil trdna osnova za analize drobnega gradiva in arhitekture ter na koncu za jasno utemeljen prikaz zgodovinskega razvoja kastela.

Alice Kaltenberger je obdelala tero sigilato iz celotnega najdišča in jo statistično ovrednotila. Loči tri obdobja oskrbe kastela. Prvo sodi v čas okoli 60 do 95 po Kr., drugo okoli 120 do 170/175 po Kr. in tretje 190 do 270/280 po Kr. Sledi pregled sigilate po posameznih izkopiščih oziroma kompleksih. V katalog so vključene osnovne opredelitve ter paralele posameznih oblik ter delov dekoracije.

Poglavje o keramiki, z izjemo tere sigilate, je prispevala *Verena Gassner*. Izhodišče obdelave je bila samo stratigrafsko opredeljena keramika oziroma keramika iz zaključenih sklopov. Poleg te so bili upoštevani le posamezni izjemni kosi ter, zaradi horizontalne stratigrafije naselbine, še nekateri slabše dokumentirani sklopi. Pomemben je metodološki uvod, s katerim je utemeljen način definiranja in opisovanja keramičnih skupin. Avtorica je uvedla izraz *Scherbentyp* (dalje slov. keramični tip), ki ustreza angleškemu *fabric*, ter pomeni zgolj strukturo in kvaliteto materiala, iz katerega je narejena posoda. Določila je 41 keramičnih tipov, predstavljenih tudi z barvnimi fotografijami prelomov, ki jih je uporabila predvsem za krajše opisovanje keramike.

Sledi natančna oblikovna tipologija navadne keramike, ki je lahko dober vzor za obdelave velikih količin gradiva. Predstavljene so posamezne oblike in njihove paralele. Osnovne oblike rimske keramike so zelo razširjene in le v podrobnostih se ločijo lokalne proizvodnje. Zato je V. Gassner upoštevala pri analogijah le najdišča iz območja zahodnonoriškega limesa, vzhodne Recije in iz zahodne Panonije. Pri posameznih tipih je utemeljena njihova datacija.

Posebej je obdelana uvožena keramika. V poglavju o poznoantični keramiki se podrobneje ukvarja s kronologijo glazirane in glajene keramike.

Katalog keramike s slikami je urejen po izkopiščih in kompleksih.

Roman Sauer je opravil arheometrične raziskave keramike iz Mauterna, pri čemer je uporabil metodi tankih zbruskov in analize težkih mineralov. Rezultate je združil v jasno določene skupine in jih primerjal z arheološkimi keramičnimi tipi, z vzorci lokalne gline in vzorci keramike iz Karnunta. Z raziskavo je dobil 20 skupin, od katerih jih je 5 zagotovo, večina drugih pa verjetno lokalnega izvora.

Sonja Jilek je obravnavala drobne najdbe iz kovine in kosti ter žige na opekah.

V zaključnem poglavju je rekonstruirana vojaška zgodovina - to je, katere manjše vojaške enote so bile stacionirane v Mauternu (*Jilek*). *Wolfgang Pietsch* je v posebni študiji obravnaval obrambne stolpe pahljačaste in U-oblike na širšem prostoru Norika in Panonije.

Avtorjem (*Gassner, Jilek, Pietsch, Stiglitz, Zabeckly*) je uspelo določiti 7 obdobji kastela v Mauternu. V neronsko-flavijskem obdobju je bil postavljen prvi, manjši leseni kastel, ki je bil v hadrijanskem času razširjen. V antoninskem obdobju je sledila gradnja v kamnu ter nato horizont uničenja, ki bi ga mogoče lahko povezali z markomanskimi vojnami. V 4. fazi je bil kastel prezidan z uporabo opek, čemur sledi uničenje sredi 3. st. Domnevno v dioklecijanskem času je bil kastel utrjen s kotnimi stolpi pahljačaste oblike. Utrdba je bila močno povečana in utrjena s stolpi U-oblike v 4. st., zadnje prezidave sodijo v Valentinianovo obdobje. Kastel je zadnjič omenjen v *Vita Sancti Severini* (488).

Priprava monografije o rimskem kastelu Mautern je bila težka

naloga, ki je obrodila odlične rezultate. V knjigi so uspešno združeni številni in raznoliki topografski podatki, predstavljen je arhitekturni razvoj. Avtorji se tudi niso ustavili pred goro drobnega gradiva, temveč so obdelali najbolj izpovedne skupine: tero sigilato, navadno keramiko, opeke ter drobne najdbe iz kovine in kosti. Pred sabo imamo torej pomembno in po metodi vzorno monografijo o manjšem rimskem naselju.

Jana HORVAT

Il capitolo delle entrate nelle finanze municipali in occidente ed in oriente. Actes de la Xe rencontre franco-italienne sur l'épigraphie du monde romain. Collection de l'École française de Rome 256. L'École française de Rome, Università di Roma - La Sapienza. Rome 1999. 330 str.

Knjiga obravnava zanimiv problem ekonomske zgodovine antičnega sveta: problem dohodkov in finančne politike v rimskodobnih mestih v zahodnem in vzhodnem delu imperija. Izšla je v monografski seriji Francoske šole v Rimu kot plod 10. francosko-italijanskega simpozija o grških in rimskih napisih, ki sta ga organizirala Francoska šola in univerza v Rimu *La Sapienza* na iniciativo dveh uglednih zgodovinarjev antike in epigrafikov (Claude Nicolet in Silvio Panciera). Kolokvij, ki je organiziran v ozkem krogu in si zastavi natančno opredeljene cilje, se navadno uspešno zaključí s pomembno publikacijo, kakršna je pričujoča. V njej niso objavljeni le posamezni članki (katerih povzetki so bili na kolokviju predstavljeni), temveč tudi zaključno poglavje, ki povzema obravnavano tematiko in ovrednoti nova dognanja (M. Corbier, 285-293), ter stvarno kazalo, ki je neobhodno za vsako resno delo. Poleg tega da je M. Corbier povzela predstavljene teme, si je predvsem tudi zastavila ključno vprašanje, namreč kakšne vrste dokumenti so našli mesto na materialu, ki težje propade, npr. kamen, saj je znano, da so bile razne odločbe finančno-ekonomske narave zapisane bodisi na voščene tablice bodisi na papire. Opozorila je, da gre vedno le za delno sliko tedanjega stanja; predvsem je zanimivo opredeliti motive, ki so zainteresirano stran vodile k temu, da je določeno odločbo ali kak drug dokument ovekovčela za sodobnike in potomce.

Poleg njenega je objavljenih še 16 prispevkov. V prvem je G. Camodeca (1-23) obravnaval novi dekret dekuriionov (mestnih svetnikov) iz Puteolov, ki je dal avgustalom (svečenikom vladarskega kulta) pravico do *superficies*, uporabe nove zgradbe, zgrajene na javnem zemljišču, in s tem povezano problematiko davščin od zemljišč (*solarium*). V drugem članku G. L. Gregori (25-39) objavlja novi napis iz kraja Marano Equo vzhodno od Tivolija ter z njegovo pomočjo razloži napis *CIL XIV 3471*; oba namreč omenjata isti primer dolga v znesku 70.000 sestercev, ki bi ga moral neki Gaj Cezij Bas odplačati mestu *Trebula Suffenatium*, pa ga je zanj iz nepojasnjenih razlogov prevzel neki Avel Furijs. D. Nonnis in C. Ricci (41-59) sta obravnavala municipalne davke, posebej na primeru mesta Hirpinia, v katerem so magistri združenja Merkurialov v komercialne namene vzeli v najem določene zgradbe, in sicer tri *tabernae*, arkadni vhod, pokrito stebrišče in neke vrste dvorišče, verjetno vse skupaj blizu tržnice, ter prebivalcem (*populus*) plačali davek, *vectigal*. Avtorja sta v dodatku k članku zbrala napise, na katerih se omenja *vectigal*, pri čemer gre za davke od zemljišč, pašnikov, gozdov, jezer, zgradb, javnih del, tržnic in drugih mestnih površin ter posrednih davkov (cestnine, mitnine, carine). G. Paci (61-72) je obravnaval dohodke od zemljišč, ki jih je mesto pridobilo od drugod bodisi, da je dobilo obmejna zemljišča, ki so prej pripadala sosednjim mestom bodisi, da je posedovalo zemljišča drugje. Prva so bila največkrat zemljišča, ki so jih predvsem v času Avgustovega vladanja dodatno dobili veterani ob naselitvi v novi koloniji, ki je morda imela premalo zemlje. Dodelitev zemlje novi koloniji je pomenila prikrajšati za te

posesti sosednje mesto ali celo dve mesti. Druga kategorija zemljišč so bila predvsem posestva, ki so jih nekemu drugemu mestu zapustili bogati posamezniki. Zbrana epigrafska evidenca se nanaša na Italijo.

S. M. Marengo (73-84) se v svojem prispevku ukvarja s kaznimi najrazličnejših vrst, ki so bile razmeroma visoke in so predstavljale pomemben delež dohodka rimskodobnih mest. Prebivalci so jih plačevali mestu, če so storili prekršek na kulturnem področju ali če so kršili druge mestne zakone. Denar, ki se je od kazni nabral, se je imenoval *aes multaticium*; magistrati, določeni za upravljanje z njim, so ga porabili za sakralne ali za druge javne namene. G. Mennella (85-94) je na novo osvetlil znani napis *CIL XI 1147* (tako imenovana *Tabula alimentaria*) iz Veleje, na kateri se omenjajo *agri sumpti*, ki so pripadali mestu Luka, nekateri pa Placentiji, čeprav so bili locirani v območju Veleje. Morda so jih posamezniki iz Veleje podarili enemu ali drugemu od sosednjih mest, s katerimi so bili tako ali drugače povezani. Sledi članek, ki analizira carinske dohodke mest v rimskem imperiju (J. France, 95-113). M. Christol obravnava katastre iz Orange iz časa Vespazijana, napise, na katerih so omenjene posesti mesta, ki so predstavljale njegovo bogastvo. V naslednjem članku F. Grelle (137-153) obravnava različne vrste obveznih del, ki naj bi jih prebivalci izvrševali v okviru mestne samouprave in s tem prispevali k boljšemu in hitrejšemu razvoju mesta. P. Le Roux (155-173) je analiziral davke in druge dohodke mest v provinci Hispaniji. V sledečem članku je zbrano gradivo, predvsem epigrafsko (ter podatki Plinija Mlajšega), ki osvetljuje donacije posameznikov, ki so jih namenili mestu, in sicer *in perpetuum* ("za večne čase"; A. Magioncalda, 175-216). Donacije so bile različne narave, od knjižnice do vsakoletnih iger, banketov, razdelitve hrane revnim otrokom do razdeljevanja olja v kopalnicah. Sledi članek (C. Briand-Ponsart, 217-234), ki obravnava dohodke mest v Afriki, predvsem v luči obveznih denarnih zneskov, ki so jih morali plačati mestni uradniki in svečeniki ob nastopu službe (*summa honoraria*); ti so se po vrednosti zelo razlikovali, od npr. 2000 HS, ki naj bi jih vplačal *duovir* (eden od obeh županov), do 10.000 HS, ki jih je moral odšteti mestni svetnik, ki je želel pridobiti najvišjo mestno dosmrtno svečeniško funkcijo, flaminat. To seveda niso bile absolutne številke, ki bi veljale v vseh afriških mestih, temveč se je znesek po posameznih mestih lahko zelo razlikoval.

V zadnjih štirih člankih so avtorji obravnavali še kontrolo mestnega finančnega poslovanja, ki jo je izvajal provincialni guverner (C. Lepelley, 235-247), dohodek od davkov, ki so jih nekaterim grškim mestom prinesla svetišča (A. d'Hautcourt, 249-260), dohodek od davkov v frigijski Hierapoli (T. Ritti, 261-274) ter problematiko javnih obedov na Kreti v rimski dobi, posebej v Litosu (F. Guizzi, 275-284). Knjiga je nedvomno zelo pomemben doprinos k boljšemu poznavanju antične zgodovine, neobhodna posebej za študij rimskodobne ekonomije in mestne samouprave, zanimiva pa bo tudi za numizmatike.

Marjeta ŠAŠEL KOS

Zmago Šmitek: *Kristalna gora. Mitološko izročilo Slovencev*. Ljubljana 1998. ISBN 961-6181-11-4. 199 str., 7 slik med besedilom.

Mitologija je za številne arheologe tabu téma, ki se ji je najboljše na daleč izogniti. Dovoljena je upokojevcem, ki se že pripravljajo na odhod v večna lovišča, in obupancem, ki ne znajo poiskati pametnih, razumskih razlag. Po mojem prepričanju pa je mitologija ključ za prepoznavanje in razumevanje simbolov, ki se še posebej izrazito kopičijo na grobiščih.

Grobišče ustvarjajo živi. Vanj vtkejo svoje predstave o smrti, o svojem odnosu do nje ter o odnosu mrtvih do smrti in do živih. Živi svoje predstave dobivajo iz vidnega sveta. Vse to lahko povzamemo v trditev, da je grobišče struktura, ki je nastala v

skupnosti živih, v procesu njihovega razumevanja smrti. S tega vidika so torej grobiščne strukture povezane z živimi in tudi o njih lahko marsikaj povedo. Po drugi strani je res, da si noben pokojnik ni dal ničesar sam v grob in da ničesar od tistega, kar ima v grobu, ne more rabiti tako, kot to rabijo živi. To pomeni, da predmet, ki so ga vzeli iz sveta živih in dali mrtvemu, dobi prenesen, simbolni pomen.

Grobišče je zato nabito s simboli. Ni se odveč vprašati, kako so ti simboli nastali. Res je, da simboli lahko nastanejo zelo preprosto, dogovorno, kot se država lahko odloči za himno, zastavo, grb... Vendar menim, da je vsaj večina simbolov, ki jih odkrivamo na grobiščih, nastala na drugačen način, in sicer skozi zelo dolg proces pojasnjevanja neznane z znanim. Pri tem je bil prvotni pomen pogosto pozabljen. Taki simboli so pravzaprav strukture, ki so sledovi družbenega procesa, s katerim so ljudje urejali najprej svoj odnos do narave, nato še med seboj. Iz tega procesa izhajajo religija, pravo, država, narod. Seveda pa je do tolikšnega razčlenjevanja prišlo šele zelo postopoma in so bili naštetih družbeni pojavi dolgo časa neločljivo spojeni. To po eni strani pomeni, da iz grobišča lahko pridobimo nekatere informacije o teh pojavih, po drugi strani pa ne smemo pričakovati, da bomo našli neko ločnico med njimi.

Če se spomnimo, da so tudi črke zgolj neka vrsta simbolov, vidimo, da je razlika med pismenimi in nepismenimi kultura bolj umetna kot ne. In obratno, tudi grobiščni simboli so svojevrsten zapis, ki se ga moramo naučiti brati. Pri tem nam lahko pomagajo vede, ki se ukvarjajo s simboli - od semiotike do mitologije. Brez poznavanja govorice simbolov nam simbolne strukture grobišč ostajajo neme.

Lahko bi pomislili: preprosto, saj imamo vendar leksikone simbolov. Stvar pa ni tako enostavna. Leksikon obravnava simbole, iztrgane iz vsakokratnih struktur in procesov ter zato lahko nudi zgolj skupek možnih pomenov, ki so si pogosto celo protislovni. Kot bi nevidna roka nagajivo pomešala besede stojičnega slovarja. Zato je vsaka študija, ki predstavlja simbole v njihovih rodni strukturah in procesih, dragocena. Eno med njimi je napisal Zmago Šmitek, redni profesor za neevropsko etnologijo in antropologijo religije.

Njegovo izhodišče je mitološko izročilo Slovencev. Predstavlja ga urejenega po posameznih sklopih. Razumljivo je, da začenja z nastankom sveta, saj mora vse pač od nekdaj priti. Sledi ureditev zemlje (v širšem pomenu, danes bi temu rekli veselje) na podzemlje, nebo in zemljo (v ožjem pomenu). Vse tri dele sveta spaja svetovna os, gora ali drevo. Vse to je tudi prostor, po katerem se gibljejo duše umrlih. Sledi prikaz nekaterih mitoloških likov: Vedomca, Kresnika, Atila, psoglavcev. Ti se skozi pripoved začenejo neločljivo spajati še z drugimi liki: kraljem Matjažem, Pehto, kurenti ... Skratka, izkaže se, da neglede na to, po kateri poti sežemo v mitologijo, ne moremo izveči samo enega njenega dela, ampak moramo potegniti ven vso, če jo želimo razumeti. Kajti nekdanji ljudje so se trudili svet razumeti v njegovi celovitosti in ne razrezanega na posamezne znanstvene fevde.

Kot mlajši dodatek izročilu Šmitek obravnava zgodbe o Indiji Koromandiji. In ker nobena stvar ni večno nespremenjena, knjigo zaključujejo pripovedi o koncu sveta in njegovem preporodu. Kot zelo koristen dodatek knjigi je kazalo imen in pojmov, ki ji daje enciklopedično uporabnost, seveda s to prednostjo, da dobimo hiter pregled nad celimi mitološkimi strukturami in ne samo nad njihovimi samovoljno razrezanimi koščki. Primerjave s strukturami, ki jih odkrivamo arheologi, se kar vrstijo - od pokopa v treh posodah, skrinjah, krstah do treh stebrov na grobišču.

Kdor misli, da knjiga dokazuje prazvirnost praslovenskega, pramitološkega prazročila, se močno moti. Podnaslov - Mitološko izročilo Slovencev, se izkaže kot zavajajoč. Kdor pričakuje ganljivo domačijskost, se je uštel. Mitološke strukture, ki jim je Šmitek zagrabil rep na Slovenskem, so razpredene po vsem svetu. Še nikoli do zdaj ni postalo bolj očitno, da je slovensko mitološko izročilo samo različica svetovnega, da so simboli